Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Fjerde Afdeling)

19. december 2024*

»Præjudiciel forelæggelse – artikel 19, stk. 1, andet afsnit, TEU – effektiv retsbeskyttelse på de områder, der er omfattet af EU-retten – artikel 47, stk. 2, i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder – adgang til en uafhængig og upartisk domstol – en medlemsstats ansvar for skade forvoldt borgere som følge af en tilsidesættelse af EU-retten – tilsidesættelse begået af en national retsinstans, der træffer afgørelse i sidste instans på området for merværdiafgift (moms) – kompetence for en retsinstans, der træffer afgørelse i sidste instans, idet den er sagsøgt i tvisten – dommerkollegiets sammensætning«

I sag C-369/23,

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 267 TEUF, indgivet af Varhoven administrativen sad (øverste domstol i forvaltningsretlige sager, Bulgarien) ved afgørelse af 9. juni 2023, indgået til Domstolen den 9. juni 2023, i sagen

»Vivacom Bulgaria« EAD

mod

Varhoven administrativen sad,

Natsionalna agentsia za prihodite,

har

DOMSTOLEN (Fjerde Afdeling),

sammensat af Domstolens præsident, K. Lenaerts, som fungerende formand for Fjerde Afdeling, afdelingsformanden for Tredje Afdeling, C. Lycourgos (refererende dommer) samt dommerne S. Rodin, N. Passer og O. Spineanu-Matei,

generaladvokat: T. Ćapeta

justitssekretær: A. Calot Escobar,

på grundlag af den skriftlige forhandling,

* Processprog: bulgarsk.

efter at der er afgivet indlæg af:

– »Vivacom Bulgaria« EAD ved advokati S. Kostov og S. Yordanova,

– Varhoven administrativen sad ved A. Adamova-Petkova, T. Kutsarova-Hristova og M. Semov,

– den bulgarske regering, ved T. Mitova og R. Stoyanov, som befuldmægtigede,

– Europa-Kommissionen ved K. Herrmann, E. Rousseva og P.J.O. Van Nuffel, som befuldmægtigede,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 11. juli 2024,

afsagt følgende

Dom

1 Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af artikel 19, stk. 1, andet afsnit, TEU og artikel 47 i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder (herefter »chartret«).

2 Anmodningen er blevet indgivet i forbindelse med en tvist mellem på den ene side »Vivacom Bulgaria« EAD og på den anden side Varhoven administrativen sad (øverste domstol i forvaltningsretlige sager, Bulgarien) og Natsionalna agentsia za prihodite (det nationale agentur for offentlige indtægter, Bulgarien) (herefter »NAP«) vedrørende erstatning for det tab, som Balgarska telekomunikatsionna kompania EAD (herefter »BTK«), nu Vivacom Bulgaria, angiveligt har lidt som følge af en tilsidesættelse af EU-retten.

Retsforskrifter

EU-retten

3 Artikel 19, stk. 1, andet afsnit, TEU bestemmer:

»Medlemsstaterne tilvejebringer den nødvendige adgang til domstolsprøvelse for at sikre en effektiv retsbeskyttelse på de områder, der er omfattet af EU-retten.«

4 Chartrets artikel 47 bestemmer:

»Enhver, hvis rettigheder og friheder som sikret af EU-retten er blevet krænket, skal have adgang til effektive retsmidler for en domstol under overholdelse af de betingelser, der er fastsat i denne artikel.

Enhver har ret til en retfærdig og offentlig rettergang inden en rimelig frist for en uafhængig og upartisk domstol, der forudgående er oprettet ved lov. Enhver skal have mulighed for at blive rådgivet, forsvaret og repræsenteret.

Der ydes retshjælp til dem, der ikke har tilstrækkelige midler, hvis en sådan hjælp er nødvendig for at sikre effektiv adgang til domstolsprøvelse.«

Bulgarsk ret

Lov om forvaltningsretspleje

5 Artikel 1, nr. 3, i Administrativnoprotsesualen kodeks (lov om forvaltningsretspleje) i den affattelse, der finder anvendelse i hovedsagen (DV nr. 94 af 29.11.2019) (herefter »lov om forvaltningsretspleje«), er affattet således:

»Denne lov regulerer proceduren for erstatning af den skade, der forvoldes ved administrative myndigheders og ansattes ulovlige retsakter, handlinger eller passivitet, samt skade som følge af forvaltningsdomstolenes og Varhoven administrativen sads [(øverste domstol i forvaltningsretlige sager)] udøvelse af retslige funktioner.«

6 Denne lovs artikel 128, stk. 1, nr. 6, bestemmer:

»Forvaltningsdomstolenes kompetence omfatter sager vedrørende påstand om erstatning [...] for skade, der følger af forvaltningsdomstolenes og Varhoven administrativen sads [(øverste domstol i forvaltningsretlige sager)] udøvelse af retslige funktioner.«

7 Den nævnte lovs artikel 203 bestemmer følgende:

»1. Søgsmål med påstand om erstatning for skade, som borgere eller juridiske personer har lidt som følge af administrative myndigheders og disses ansattes ulovlige retsakter, handlinger eller passivitet, behandles ifølge den procedure, der er fastsat i dette kapitel.

2. Spørgsmål, der ikke reguleres ved denne lov vedrørende økonomisk ansvar i henhold til stk. 1, reguleres af bestemmelserne i zakon za otgovornostta na darzhavata i obshtinite za vredi [lov om statens og kommunernes ansvar for skader (DV nr. 60 af 5.8.1988)] eller af zakon za izpalnenie na nakazaniyata i zadarzhaneto pod strazha [lov om fuldbyrdelse af straffe og om varetægtsfængsling (DV nr. 25 af 3.4.2009)].

3. Dette kapitel vedrører ligeledes søgsmål med påstand om erstatning for skade forvoldt ved en tilstrækkeligt kvalificeret tilsidesættelse af EU-retten, idet det økonomiske ansvar og betingelserne for søgsmålets antagelse til realitetsbehandling reguleres af reglerne om statens ansvar uden for kontraktforhold for tilsidesættelse af EU-retten.«

Lov om statens og kommunernes ansvar for skader

8 Artikel 2c i zakon za otgovornostta na darzhavata i obshtinite za vredi (lov om statens og kommunernes ansvar for skader) i den affattelse, der finder anvendelse i hovedsagen (DV nr. 94, du 29 november 2019) (herefter »lov om statens og kommunernes ansvar for skader«), har følgende ordlyd:

»(1) Når skaden følger af en tilstrækkeligt kvalificeret tilsidesættelse af EU-retten, behandles søgsmålet af retsinstansernes ifølge de nærmere regler i:

1. lov om forvaltningsretspleje, for så vidt angår skader [...] forvoldt ved forvaltningsdomstolenes og Varhoven administrativen sads [(øverste domstol i forvaltningsretlige sager)] udøvelse af retslige funktioner.

2. lov om civil retspleje, i andre sager end dem, der er nævnt i nr. 1 [...]

(2) Når et søgsmål som omhandlet i stk. 1 er rettet mod flere sagsøgte, behandles det ifølge de nærmere regler i lov om forvaltningsretspleje, hvis parten i sagen er en forvaltningsdomstol, Varhoven administrativen sad [(øverste domstol i forvaltningsretlige sager)] eller en juridisk person for så vidt angår skade forvoldt i forbindelse med administrative funktioner eller som følge af disse.«

Tvisten i hovedsagen og det præjudicielle spørgsmål

9 Fra 2007 til 2008 udstedte BTK Mobile EOOD, i hvis rettigheder BTK indtrådte, fakturaer til to rumænske selskaber for forudbetalte kort og værdikuponer til telekommunikationstjenester. I disse fakturaer blev disse transaktioner betragtet som tjenesteydelser med leveringssted i Rumænien, som følgelig ikke var momspligtige i Bulgarien.

10 Den 20 juni 2012 udstedte NAP en berigtiget momsansættelse til BTK, som fastsatte en momsgæld svarende til de nævnte fakturaer. Ifølge NAP skulle de pågældende transaktioner nemlig kvalificeres som tjenesteydelser med leveringssted i Bulgarien og var herefter momsbelagte i denne medlemsstat.

11 Ved dom af 22. november 2013, suppleret ved dom af 28. januar 2014, bekræftede Administrativen sad Sofia grad (forvaltningsdomstol i Sofia, Bulgarien) denne berigtigede momsansættelse for så vidt angik afgiftsperioderne fra december 2007 til juni 2008, idet den fandt, at de pågældende transaktioner var leveringer af varer med leveringssted i Bulgarien. Ved dom af 16. december 2014, der er blevet endelig, stadfæstede Varhoven administrativen sad (øverste domstol i forvaltningsretlige sager) den i første instans afsagte dom i dens helhed.

12 Ved et søgsmål anlagt den 12. december 2019 ved Administrativen sad Sofia grad (forvaltningsdomstol i Sofia) mod NAP og Varhoven administrativen sad (øverste domstol i forvaltningsretlige sager), nedlagde BTK, støttet på artikel 2c i lov om statens og kommunernes ansvar for skader, sammenholdt med artikel 4, stk. 3, TEU, påstand om tilkendelse af erstatning svarende til det beløb, der var betalt i henhold til den berigtigede momsansættelse, med tillæg af lovbestemte renter, på i alt 1 808 638, 32 bulgarske leva (BGN) (ca. 925 000 EUR). Dette selskab nedlagde ligeledes påstand om tilkendelse af lovbestemte renter af en del af dette beløb, for perioden fra anlæggelsen af søgsmålet til afsigelsen af endelig dom i sagen.

13 Disse beløb svarer til det tab, der følger af NAP's og Varhoven administrativen sads (øverste domstol i forvaltningsretlige sager) tilstrækkeligt kvalificerede tilsidesættelse af visse bestemmelser i Rådets direktiv 2006/112/EF af 28. november 2006 om det fælles merværdiafgiftssystem (EUT 2006, L 347, s. 1), i den affattelse, der finder anvendelse fra december 2007 til juni 2008 (herefter »momsdirektivet«), således som fortolket af Domstolen i dom af 3. maj 2012, Lebara (C-520/10, EU:C:2012:264).

14 Ved dom af 18. april 2022 forkastede Administrativen sad Sofia grad (forvaltningsdomstol i Sofia) BTK's søgsmål, idet den bl.a. fastslog, at der ikke forelå en tilstrækkelig kvalificeret tilsidesættelse af EU-retten fra NAP's eller Varhoven administrativen sads (øverste domstol i forvaltningsretlige sager) side. NAP havde med rette kvalificeret de pågældende transaktioner som tjenesteydelser og havde ikke tilsidesat EU-retten ved at antage, at en af betingelserne for at kunne fastsætte

leveringsstedet for disse ydelser i en anden medlemsstat end Republikken Bulgarien, dvs. at afgiftspligtige personer i en sådan medlemsstat får forudbetalte kort og værdikuponer, ikke var opfyldt.

15 Administrativen sad Sofia grad (forvaltningsdomstol i Sofia) fastslog ligeledes, at Varhoven administrativen sads (øverste domstol i forvaltningsretlige sager) kvalifikation af de pågældende transaktioner som leverancer af varer i stedet for tjenesteydelser var i strid med momsdirektivet og med dom af 3. maj 2012, Lebara (C-520/10, EU:C:2012:264). Uafhængigt af denne fejl kunne søgsmålet til prøvelse af den berigtigede momsansættelse imidlertid ikke have ført til et andet resultat, eftersom det ikke var godtgjort, at adressaterne for leveringerne af de forudbetalte kort og værdikuponer var afgiftspligtige personer, der er etableret i en anden medlemsstat. I øvrigt havde Varhoven administrativen sad (øverste domstol i forvaltningsretlige sager) med rette fastslået den manglende lighed mellem omstændighederne i den sag, der gav anledning til dom af 3. maj 2012, Lebara (C-520/10, EU:C:2012:264), og de omstændigheder, der lå til grund for NAP's vedtagelse af den pågældende berigtigede momsansættelse.

16 BTK har iværksat kassationsappel ved Varhoven administrativen sad (øverste domstol i forvaltningsretlige sager) med påstand om ophævelse af den i første instans afsagte dom af 18. april 2022, der er behæftet med fejl som følge af tilsidesættelse af den materielle ret, væsentlig tilsidesættelse af de processuelle bestemmelser og manglende begrundelse. BTK gjorde bl.a. gældende, at den tilsidesættelse af EU-retten, der følger af Varhoven administrativen sads (øverste domstol i forvaltningsretlige sager) forkerte kvalificering af de pågældende transaktioner, fremgår af traktatbrudsproceduren EU Pilot 8498/1/TAXU indledt mod Republikken Bulgarien af Europa-Kommissionen. Denne tilsidesættelse, der følger af en åbenbar tilsidesættelse af Domstolens praksis, er tilstrækkeligt karakteriseret, henset til de kriterier, der er nævnt i dom af 13. juni 2006, Traghetti del Mediterraneo (C-173/03, EU:C:2006:391).

17 I denne sammenhæng har BTK anmodet Varhoven administrativen sad (øverste domstol i forvaltningsretlige sager), som er den forelæggende ret, om at forelægge Domstolen en anmodning om præjudiciel afgørelse. Denne part anerkender, at denne rets dommerkollegium, der er forelagt tvisten i hovedsagen, er forskelligt fra det dommerkollegium, der afsagde den dom af 16. december 2014, der er nævnt i nærværende doms præmis 11. Imidlertid er der berettiget tvivl hvad angår alle denne rets dommerkollegiers upartiskhed, idet sidstnævnte ret var sagsøgt i første instans og allerede har udtalt, at det søgsmål, der var anlagt mod denne ret, skulle afvises eller under alle omstændigheder var ugrundet.

18 Idet den forelæggende ret har anført, at BTK ikke har påberåbt sig konkrete argumenter hvad angår dommerkollegiets subjektive eller objektive upartiskhed, finder den, at der er behov for en afklaring hvad angår dens kompetence til at træffe afgørelse om tvisten i hovedsagen, før den kan tage stilling til realiteten heraf.

19 Denne retsinstans har anført, at den bulgarske lovgiver, henset til den særlige karakter af forvaltningsretlige sager, har bestemt, at erstatningssager som følge af forvaltningsdomstolenes og Varhoven administrativen sads (øverste domstol i forvaltningsretlige sager) udøvelse af retslige funktioner henhører under forvaltningsdomstolenes kompetence, hvoraf den forelæggende ret er den domstol, der træffer afgørelse i sidste instans. Denne ret er i tvivl om, hvorvidt denne lovgivning overholder kravene i artikel 19, stk. 1, andet afsnit, TEU, der fastsætter en effektiv retsbeskyttelse på de områder, der er omfattet af EU-retten, og chartrets artikel 47, stk. 2, vedrørende kravet om en uafhængig og upartisk domstol.

20 Den relevante retspraksis fra Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol vedrørende de søgsmål, der er anlagt mod Republikken Bulgarien, gør det ikke muligt endeligt at afgøre, om en retsinstans kan tage stilling til et søgsmål, hvorunder den er sagsøgt, uden at dette medfører en tilsidesættelse af artikel 6, stk. 1, i den europæiske konvention til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder, undertegnet i Rom den 4. november 1950 (herefter »EMRK«).

21 Den forelæggende ret har således anført, at Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol i dens dom af 10. april 2008, Mihalkov mod Bulgarien (CE:ECHR:2008:0410JUD006771901), og af 5. april 2018, Boyan Gospodinov mod Bulgarien (CE:ECHR:2018:0405JUD002841707), konstaterede en tilsidesættelse af EMRK's artikel 6, stk. 1, i forbindelse med erstatningssøgsmål anlagt mod staten i forbindelse med en retsinstans' aktivitet som følge af dommernes faglige tilknytning til denne retsinstans, som var part i tvisten, og som følge af den omstændighed, at betaling af den erstatning, som kunne blive tilkendt, skulle fratrækkes den pågældende retsinstans' budget.

22 I Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols domme af 18. juni 2013, Valcheva og Abrashev mod Bulgarien (CE:ECHR:2013:0618DEC000619411) og Balakchiev m.fl. mod Bulgarien (CE:ECHR:2013:0618DEC006518710), konkluderede Menneskerettighedsdomstolen derimod, at der ikke forelå en tilsidesættelse af EMRK, fordi erstatningen for den skade, der var forvoldt af hver retsinstans' aktivitet, ville hidrøre fra en specifik budgetpost hos denne.

23 Den forelæggende ret har præciseret, at de budgetregler, der finder anvendelse på betaling af en eventuel erstatning som følge af afgørelsen af tvisten i hovedsagen i det foreliggende tilfælde, svarer til dem, der er beskrevet i de sager, der er nævnt i den foregående præmis, og at budgetterne for de retsinstanser, der er bestemt til erstatning, i givet fald ville kunne forhøjes af det øverste retsråd på anmodning fra den pågældende ret. Dommernes aflønning og deres ansættelsesvilkår ved en retsinstans vil således ikke afhænge af den erstatning, som denne eventuelt skal betale.

24 På denne baggrund har Varchoven administrativen sad (øverste domstol i forvaltningsretlige sager) besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»Er artikel 19, stk. 1, andet afsnit, TEU og [chartrets artikel 47] til hinder for en national bestemmelse såsom artikel 2c, stk. 1, nr. 1, [i lov om statens og kommunernes ansvar for skader], sammenholdt med artikel 203, stk. 3, og artikel 128, stk. 1, nr. 6, [i lov om forvaltningsretspleje], hvorefter et søgsmål med påstand om erstatning for en skade forvoldt ved Varhoven administrativen sads (øverste domstol i forvaltningsretlige sager) tilsidesættelse af EU-retten, hvor Varhoven administrativen sad (øverste domstol i forvaltningsretlige sager) er sagsøgt, skal prøves af denne domstol i sidste instans?«

Det præjudicielle spørgsmål

25 Med sit præjudicielle spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om artikel 19, stk. 1, andet afsnit, TEU og chartrets artikel 47, stk. 2, skal fortolkes således, at de er til hinder for en national lovgivning, i henhold til hvilken en retsinstans – inden for rammerne af en kassationsappel – skal træffe afgørelse i sidste instans i en sag vedrørende statens ansvar som følge af en angivelig tilsidesættelse af EU-retten på grund af en dom afsagt af denne samme retsinstans, hvorunder den selv har status af sagsøgt.

26 I denne henseende bemærkes for det første, at medlemsstaterne i henhold til artikel 19, stk. 1, andet afsnit, TEU tilvejebringer den nødvendige adgang til domstolsprøvelse for at sikre borgernes ret til en effektiv retsbeskyttelse på de områder, der er omfattet af EU-retten, heriblandt på det i hovedsagen omhandlede momsområde.

27 For det andet bemærkes, at chartrets artikel 47, stk. 2, som bl.a. fastsætter den grundlæggende ret til en uafhængig og upartisk domstol, finder anvendelse på medlemsstaterne i overensstemmelse med chartrets artikel 51, stk. 1, når de gennemfører EU-retten. Dette er tilfældet i det foreliggende tilfælde, eftersom tvisten i hovedsagen vedrører statens ansvar som følge af en angivelig tilsidesættelse af momsdirektivet.

28 For så vidt som chartret indeholder rettigheder svarende til dem, der er sikret ved EMRK, tilsigter chartrets artikel 52, stk. 3, at sikre den nødvendige sammenhæng mellem de i chartret indeholdte rettigheder og de tilsvarende ved EMRK sikrede rettigheder, dog uden at dette berører EU-rettens autonomi. Ifølge forklaringerne til chartret om grundlæggende rettigheder (EUT 2007, C 303, s. 17) svarer chartrets artikel 47, stk. 2, til EMRK's artikel 6, stk. 1. Domstolen skal følgelig sørge for, at den fortolkning, som den foretager i den foreliggende sag, sikrer et beskyttelsesniveau, som ikke tilsidesætter det beskyttelsesniveau, der er sikret ved EMRK's artikel 6, stk. 1, således som denne bestemmelse fortolkes af Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (dom af 11.7.2024, Hann-Invest m.fl., C-554/21, C-622/21 og C-727/21, EU:C:2024:594, præmis 46 og den deri nævnte retspraksis).

29 I øvrigt bemærkes, at kravet om retternes uafhængighed, som er uløseligt forbundet med udøvelsen af dømmende myndighed, er en del af kerneindholdet i retten til en effektiv retsbeskyttelse og i den grundlæggende ret til en retfærdig rettergang, der har afgørende betydning som garant for beskyttelsen af samtlige de rettigheder, som borgerne afleder af EU-retten, og for bevarelsen af medlemsstaternes fælles værdier, der er nævnt i artikel 2 TEU, herunder retsstatsprincippet (dom af 11.7.2024, Hann-Invest m.fl., C-554/21, C-622/21 og C-727/21, EU:C:2024:594, præmis 49 og den deri nævnte retspraksis).

30 Dette krav om uafhængighed omfatter i henhold til fast retspraksis to aspekter. Det første eksterne aspekt kræver, at det pågældende organ udøver sit hverv helt uafhængigt og uden at være underlagt noget hierarkisk forhold eller stå i afhængighedsforhold til nogen og uden at modtage ordrer eller instrukser fra nogen, og at det således er beskyttet mod indgreb og pres udefra, der kan bringe dets medlemmers uafhængige bedømmelse i fare og påvirke deres afgørelser (dom af 11.7.2024, Hann-Invest m.fl., C-554/21, C-622/21 og C-727/21, EU:C:2024:594, præmis 50 og den deri nævnte retspraksis).

31 Det andet interne aspekt hænger sammen med begrebet upartiskhed og vedrører det forhold, at der skal være den samme afstand til tvistens parter og deres respektive interesser for så vidt angår tvistens genstand. Dette aspekt fordrer objektivitet og en fuldstændig mangel på interesse i sagens udfald ud over den strikte anvendelse af retsregler (dom af 11.7.2024, Hann-Invest m.fl., C-554/21, C-622/21 og C-727/21, EU:C:2024:594, præmis 51 og den deri nævnte retspraksis).

32 Disse garantier for uafhængighed og upartiskhed, som kræves efter EU-retten, forudsætter således, at der findes regler, som gør det muligt at fjerne enhver rimelig tvivl hos de retsundergivne, bl.a. om, at det omhandlede organ er neutral i forhold til de interesser, som står over for hinanden (jf. i denne retning dom af 8.5.2024, Asociația »Forumul Judecătorilor din România« (Sammenslutninger af dommere og anklagere), C-53/23, EU:C:2024:388, præmis 51 og den deri nævnte retspraksis).

33 For så vidt angår betingelsen om »upartiskhed« som omhandlet i EMRK's artikel 6, stk. 1, består den objektive vurdering heraf, som i det foreliggende tilfælde er den eneste relevante, henset til den forelæggende rets spørgsmål, i at afgøre, om dette organ, bl.a. ved dets sammensætning, giver tilstrækkelige garantier til at udelukke enhver legitim tvivl om dets upartiskhed. Det må således undersøges, om der uafhængigt af dommernes personlige optræden findes omstændigheder, der kan efterprøves, og som kan gøre det muligt at så tvivl om sidstnævntes upartiskhed. I denne forbindelse kan selv fremtræden have betydning. I henhold til Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols praksis skal parternes synspunkter tages i betragtning ved en afgørelse af, hvorvidt der foreligger grunde til at frygte, at disse krav til uafhængighed og objektiv upartiskhed ikke er opfyldt i en given sag, men disse synspunkter er ikke afgørende. Det afgørende forhold består i at vide, om de omhandlede bekymringer kan anses for at være objektivt begrundede (jf. i denne retning dom af 19.11.2019, A.K. m.fl. (Den øverste domstols disciplinærafdelings uafhængighed), C-585/18, C-624/18 og C-625/18, EU:C:2019:982, præmis 128 og 129 og den deri nævnte retspraksis).

34 Det er i lyset af denne retspraksis, at det særlige tilfælde, der er genstand for det spørgsmål, der er forelagt Domstolen, skal undersøges, dvs. tilfældet med en retsinstans, der træffer afgørelse i sidste instans, i forbindelse med en kassationsappel, i en sag vedrørende statens ansvar som følge af en angivelig tilsidesættelse af EU-retten på grund af en dom afsagt af denne samme retsinstans, hvori sidstnævnte instans har status af sagsøgt.

35 I denne henseende bemærkes for det første, at princippet om dette ansvar ikke vedrører dommernes personlige ansvar, men statens ansvar. Den omstændighed, at staten under visse betingelser kan drages til ansvar for retsafgørelser, der er i strid med EU-retten, synes ikke at indebære nogen særlig risiko for, at uafhængigheden af en ret, der træffer afgørelse i sidste instans, drages i tvivl (jf. i denne retning dom af 30.9.2003, Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, præmis 42).

36 Domstolen har ligeledes bemærket, at det, så længe der ikke er udstedt EU-bestemmelser på området, tilkommer hver enkelt medlemsstat i sin interne retsorden at udpege de kompetente retter og fastsætte procesreglerne for søgsmål med henblik på at sikre beskyttelsen af borgernes rettigheder efter EU-retten. Bortset fra at medlemsstaterne i hvert enkelt tilfælde skal sikre en effektiv beskyttelse af den enkeltes rettigheder i henhold til Unionens retsorden, tilkommer det ikke Domstolen at medvirke ved afgørelsen af de nationale kompetencespørgsmål, som den nærmere afgrænsning af visse på EU-retten hvilende retlige situationer kan give anledning til (jf. i denne retning dom af 30.9.2003, Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, præmis 46 og 47 og den deri nævnte retspraksis).

37 Herefter er det principielt ikke forbudt for en medlemsstat at udpege en retsinstans som kompetent til at træffe afgørelse i sidste instans i forbindelse med en kassationsappel om statens ansvar for den skade, der er forvoldt borgere ved tilsidesættelser af EU-retten, der i det foreliggende tilfælde følger af en af denne retsinstans afsagte dom, forudsat at der er truffet de nødvendige foranstaltninger med henblik på at sikre nævnte retsinstans' uafhængighed og upartiskhed som omhandlet i den retspraksis, der er nævnt i nærværende doms artikel 30-33.

38 Hvad for det andet angår den omstændighed, at den retsinstans, der træffer afgørelse i sidste instans, i en tvist som den i hovedsagen omhandlede kan have taget stilling, som sagsøgt i første instans, til de faktiske og retlige spørgsmål, der er genstand for denne tvist, bemærkes, at denne processuelle stilling ikke kan give anledning til tvivl om denne retsinstans' upartiskhed, på

betingelse af, at medlemmerne af det dommerkollegium, der skal træffe afgørelse i den nævnte tvist i sidste instans, ikke på nogen måde har deltaget i forsvaret af nævnte retsinstans i første instans.

39 I denne henseende bemærkes, at den omstændighed, at Den Europæiske Unions Domstol som institution er sagsøgt i en sag, ikke er til hinder for, at en tvist kan afgøres af Domstolen (jf. i denne retning dom af 25.5.2000, Kögler mod Domstolen, C-82/98 P, EU:C:2000:282, og af 4.5.2023, KY mod Den Europæiske Unions Domstol, C-100/22 P, EU:C:2023:377). Ligeledes tilsidesættes den grundlæggende ret til en uafhængig og upartisk domstol, således som fastsat i chartrets artikel 47, stk. 2, ikke, når Domstolen er den retsinstans, der skal træffe afgørelse i en appelsag iværksat af Den Europæiske Union, der er repræsenteret ved institutionen Den Europæiske Unions Domstol (jf. i denne retning dom af 13.12.2018, Den Europæiske Union mod Kendrion, C-150/17 P, EU:C:2018:1014, præmis 36).

40 Når dette er sagt, forholder det sig således, at når præsidenten for Den Europæiske Unions Domstol, i egenskab af præsident for denne institution, har truffet afgørelse om at iværksætte appel til prøvelse af en af Retten afsagt dom vedrørende den nævnte institution, anses den anden part i sagens grundlæggende ret til en uafhængig og upartisk domstol kun for sikret, når præsidenten for Domstolen som retsinstans ikke deltager i den retslige behandling af sagen, idet vicepræsidenten indtræder i dennes funktion (jf. i denne retning dom af 13.12.2018, Den Europæiske Union mod Kendrion, C-150/17 P, EU:C:2018:1014, præmis 38).

41 Selv om det ganske vist tilkommer den forelæggende ret at undersøge, om den betingelse, der er nævnt i nærværende doms præmis 38, er overholdt i tvisten i hovedsagen, kan Domstolen imidlertid som led i det retslige samarbejde, der er indført ved artikel 267 TEUF, og på grundlag af sagsakterne forsyne denne ret med de EU-retlige fortolkningselementer, der kan være hensigtsmæssige for den ved vurderingen af den ene eller den anden EU-retlige bestemmelses virkninger (jf. i denne retning dom af 11.7.2024, Hann-Invest m.fl., C-554/21, C-622/21 og C-727/21, EU:C:2024:594, præmis 60 og den deri nævnte retspraksis).

42 I det foreliggende tilfælde er Varhoven administrativen sads (øverste domstol i forvaltningsretlige sager) stilling som sagsøgt i første instans, som Vivacom Bulgaria har anført, og således som det fremgår af indlæggene fra sagsøgte i hovedsagen, blevet varetaget af en tjenestemand ved denne retsinstans efter bemyndigelse fra præsidenten for denne retsinstans. Derimod fremgår det ikke af de sagsakter, som Domstolen råder over, at medlemmerne af det dommerkollegium, der skal træffe afgørelse i hovedsagen, har haft nogen som helst rolle i forsvaret af Varhoven administrativen sad (øverste domstol i forvaltningsretlige sager). Det tilkommer imidlertid den forelæggende ret at efterprøve disse oplysninger.

43 Under disse omstændigheder, hvis de bekræftes, er den retspraksis, som Vivacom Bulgaria har henvist til, hvorefter begrebet »uafhængighed« indebærer, at det pågældende organ er udenforstående i forhold til den myndighed, som har truffet den omtvistede afgørelse (jf. i denne retning dom af 21.1.2020, Banco Santander, C--274/14, EU:C:2020:17, præmis 62, og af 7.5.2024, NADA m.fl., C-115/22, EU:C:2024:384, præmis 46), ikke uforenelig med kompetencen for en retsinstans, der træffer afgørelse i sidste instans, til at træffe afgørelse vedrørende en kassationsappel i en sag, hvori den selv har status af sagsøgt.

44 Hvad for det tredje angår kravet om dommeres uafhængighed og upartiskhed bemærkes, at de regler, der finder anvendelse på disses status og udøvelse af deres funktion, navnlig skal gøre det muligt at udelukke ikke blot enhver direkte indflydelse i form af instrukser, men ligeledes mere

indirekte former for indflydelse, der kan påvirke de pågældende dommeres afgørelser, og derved gøre det muligt at udelukke, at disse dommere ikke fremstår som uafhængige og upartiske, hvilket kan skade den tillid, som domstolene skal indgyde borgerne i et demokratisk samfund og i en retsstat (jf. i denne retning dom af 11.7.2024, Hann-Invest m.fl., C-554/21, C-622/21 og C-727/21, EU:C:2024:594, præmis 53 og den deri nævnte retspraksis).

45 I denne henseende fremgår det for det første ikke af de sagsakter, som Domstolen råder over, at dommerne ved Varhoven administrativen sad (øverste domstol i forvaltningsretlige sager) ikke, i overensstemmelse med den bulgarske lovgivning, er omfattet af garantier, der kan sikre deres uafhængighed og upartiskhed, hvilket det tilkommer den forelæggende ret at efterprøve.

46 Dernæst fremgår det af forelæggelsesafgørelsen, at disse dommeres aflønning og ansættelsesvilkår ikke afhænger af denne retsinstans' betaling af eventuelle erstatninger. Under disse omstændigheder kan de budgetregler, der regulerer betaling af eventuelle erstatninger efter den afgørelse, der afgør tvisten i hovedsagen, ikke give anledning til en rimelig tvivl hos borgerne hvad angår disse dommeres uafhængighed eller upartiskhed.

47 Endelig bemærkes, at den blotte omstændighed, at flere dommerkollegier ved en domstol successivt har ansvaret for sager vedrørende forskellige retlige problemstillinger, der udspringer af en og samme situation, ikke er tilstrækkeligt til at give anledning til berettiget tvivl hos borgerne hvad angår denne retsinstans' uafhængighed eller upartiskhed i hver af disse sager.

48 Som generaladvokaten har anført i punkt 39 i forslaget til afgørelse, fremgår det til gengæld af Menneskerettighedsdomstolens dom af 29. juli 2004, San Leonard Band Club mod Malta (CE:ECHR:2004:0729JUD007756201), og af 7. juli 2020, Scerri mod Malta (CE:ECHR:2020:0707JUD003631818), at i det tilfælde, hvor de samme dommere i en konkret retssag skal tage stilling til spørgsmålet om, hvorvidt de har begået fortolkningsfejl eller fejl ved anvendelsen af retten i en tidligere afgørelse, skal det fastslås, at EMRK's artikel 6 er blevet tilsidesat.

49 Det bemærkes ligeledes, at Domstolen har fastslået, at den grundlæggende ret til en uafhængig og upartisk domstol, som fastsat ved chartrets artikel 47, stk. 2, er overholdt, når Den Europæiske Unions Ret, for hvilken der fremsættes et erstatningskrav for en skade, der angiveligt er opstået ved overskridelsen af en rimelig sagsbehandlingstid, tager stilling til dette krav i en anden sammensætning end den, der behandlede den sag, som gav anledning til den procedure, hvis varighed kritiseres (jf. i denne retning dom af 26.11.2013, Gascogne Sack Deutschland mod Kommissionen, C-40/12 P, EU:C:2013:768, præmis 96, og af 13.12.2018, Den Europæiske Union mod Kendrion, C-150/17 P, EU:C:2018:1014, præmis 36 og 37 og den deri nævnte retspraksis).

50 I det foreliggende tilfælde følger det af forelæggelsesafgørelsen samt af de skriftlige indlæg, der er fremlagt af Vivacom Bulgaria, at ingen af de dommere, der udgør det dommerkollegium, der skal træffe afgørelse i tvisten i hovedsagen, har deltaget i det dommerkollegium, der har afsagt den dom, der ligger til grund for denne tvist. Det er således tilstrækkeligt at konstatere, uden at det er nødvendigt, at Domstolen tager stilling til, om det er foreneligt med de bestemmelser i EU-retten, som den er blevet anmodet om at fortolke, at de to dommerkollegier, om end kun delvist, udgøres af de samme dommere, at en berettiget tvivl hos borgerne hvad angår uafhængigheden og upartiskheden hos Varhoven administrativen sad (øverste domstol i forvaltningsretlige sager) under de i tvisten i hovedsagen foreliggende omstændigheder ikke kan følge af den respektive sammensætning af disse to dommerkollegier.

51 Henset til samtlige ovenstående betragtninger skal det præjudicielle spørgsmål besvares med, at artikel 19, stk. 1, andet afsnit, TEU og chartrets artikel 47, stk. 2, skal fortolkes således, at de ikke er til hinder for en national lovgivning, i henhold til hvilken en retsinstans – i forbindelse med en kassationsappel – skal træffe afgørelse i sidste instans i en sag, hvorunder denne retsinstans selv har status af sagsøgt, vedrørende statens ansvar som følge af en angivelig tilsidesættelse af EU-retten på grund af en dom afsagt af denne samme retsinstans, forudsat at denne nationale lovgivning og de foranstaltninger, der er truffet med henblik på behandlingen af denne sag, gør det muligt at fjerne enhver rimelig tvivl hos borgerne hvad angår den pågældende retsinstans' uafhængighed og upartiskhed.

Sagsomkostninger

52 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den forelæggende ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagsomkostningerne. Bortset fra nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Fjerde Afdeling) for ret:

Artikel 19, stk. 1, andet afsnit, TEU og artikel 47, stk. 2, i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder skal fortolkes således, at de ikke er til hinder for en national lovgivning, i henhold til hvilken en retsinstans – i forbindelse med en kassationsappel – skal træffe afgørelse i sidste instans i en sag, hvorunder denne retsinstans selv har status af sagsøgt, vedrørende statens ansvar som følge af en angivelig tilsidesættelse af EU-retten på grund af en dom afsagt af denne samme retsinstans, forudsat at denne nationale lovgivning og de foranstaltninger, der er truffet med henblik på behandlingen af denne sag, gør det muligt at fjerne enhver rimelig tvivl hos borgerne hvad angår den pågældende retsinstans' uafhængighed og upartiskhed.

Underskrifter